

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ
П'ята секція
РІШЕННЯ

Справа «Сітневський та Чайковський проти України»
(Заяви № 48016/06 та № 7817/07)

СТРАСБУРГ
10 листопада 2016 року

ОСТАТОЧНЕ
10/02/2017

Автентичний переклад

Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до [пункту 2 статті 44 Конвенції](#). Його текст може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Сітневський та Чайковський проти України»

Європейський суд з прав людини (п'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Ангеліка Нуссбергер (<...>), Голова,
Ганна Юдківська (<...>),
Ерік Мьосе (<...>),
Фаріс Вегабовіч (<...>),
Йонко Грозєв (<...>),
Сіюфра О'Лірі (<...>),
Мартінш Мітс (<...>), судді,
та Мілан Блашко (<...>), заступник Секретаря секції,

після обговорення за зачиненими дверима 11 жовтня 2016 року
постановляє таке рішення, що було ухвалене у той день:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу було розпочато за двома заявами (№ 48016/06 та № 7817/07), які 08 листопада 2006 року та 01 лютого 2007 року подали до Суду проти України на підставі [статті 34](#) Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі - Конвенція) двоє громадян України - п. Олег Михайлович Сітневський (далі - перший заявник) і п. Віталій Вікторович Чайковський (далі - другий заявник) відповідно.

2. Заявників, яким було надано правову допомогу, представляли п. М. Тарахкало та пані Я. Заїкіна - юристи, які практикують у м. Харкові. Уряд України (далі - Уряд) на останніх етапах провадження представляла виконувач обов'язків Урядового уповноваженого пані О. Давидчук з Міністерства юстиції.

3. Заявники стверджували, зокрема, що тривалість кримінального провадження щодо них була нерозумною; що вони не мали справедливого судового розгляду, оскільки, ухвалюючи обвинувальний вирок щодо них, національний суд посилався на зізнання, отримані під час досудового розслідування, від яких вони та інші співобвинувачені згодом відмовились; а також, що головні свідки не надали показань під час судового розгляду. Крім

того, перший заявник стверджував, що він не мав належних можливостей, необхідних для підготовки свого захисту, та що його право на правову допомогу було порушено.

4. 14 і 30 листопада 2011 року, відповідно, про заяви було повідомлено Уряд.

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

5. Перший заявник народився у 1969 році та відбуває покарання у виді довічного позбавлення волі у с. Перехрестівка Сумської області. Другий заявник народився у 1967 році та відбуває покарання у виді довічного позбавлення волі у с. Городище Рівненської області.

А. Серія злочинів, за вчинення яких були засуджені заявники

6. Згідно з висновками національних судів, на початку 2000-х років пан А.Б. створив банду, до складу якої входили заявники, п. Володимир Закшевський (заявник у справі [«Закшевський проти України»](#) (Zakshevskiy v. Ukraine), заява № 7193/04, п. 11, від 11 березня 2016 року), пан С.С., пан І.К., пан О.С. та дві інші особи. На той час перший заявник, А.Б. і п. Закшевський були колишніми працівниками міліції, а пан С.С. був діючим працівником міліції.

7. У подальшому національний суд засудив заявників, п. Закшевського, І.К. та С.С. за різну ступінь участі у нападах, вчинених на території чотирьох областей, а також за участь у діяльності банди (бандитизм). Спочатку ці напади розслідувалися правоохоронними органами як злочини, не пов'язані між собою та вчинені невстановленими особами.

8. Опис нападів наведено у [додатку](#) (епізоди 1-7).

9. Кримінальні провадження, відкриті у чотирьох областях у різні дати, зрештою були приєднані до справи, яку з самого початку було відкрито для проведення розслідування серії розбійних нападів, вчинених у м. Харкові і Харківській області ([епізоди 4-6](#)).

В. Досудове розслідування

1. Перший заявник

10. Уряд стверджує, що 29 жовтня 2001 року першого заявника було заочно притягнуто як обвинуваченого за участь у вчиненні нападів на Харківщині, кваліфікованих як розбій.

11. 17 листопада 2001 року першого заявника було затримано у м. Москві, Російська Федерація. Наступного дня А.Б., якого підозрювали в керуванні бандою, було вбито під час затримання, коли він чинив опір.

12. 30 січня 2002 року першого заявника було екстрадовано до України.

13. 04 та 11 лютого 2002 року заявник підписав два документи, в яких детально роз'яснювалися його права як підозрюваного та обвинуваченого під час проведення досудового розслідування, зокрема: право на призначення йому захисника, на отримання консультації захисника до першого допиту, а також право мовчати. Він підписав відмову від цих прав.

14. 11 лютого 2002 року першого заявника допитали як обвинуваченого, він визнав свою вину за обвинуваченнями у вчиненні розбою та зізнався, що відігравав другорядну роль під час розбійних нападів на Харківщині.

15. 03 квітня 2002 року першого заявника, за відсутності захисника, допитали як свідка щодо вбивства, вчиненого у м. Луганську (епізод 2 у [додатку](#)). Він заперечував будь-яку участь у цьому злочині, але стверджував, що був знайомий із А.Б. з 1998 року, і А.Б. зізнався йому під час їхнього перебування у м. Москві, що вчинив вбивство у Луганській області.

16. 01 липня 2002 року перший заявник взяв участь у відтворенні обстановки та обставин нападу на пана та пані Ва. щодо одного з епізодів злочину, вчиненого у Харківській області. Перший заявник стверджував, що він разом із декількома співучасниками вчинив розбійний напад на пані Ва. Він також стверджував, що під час нападу О.С. здійснив постріл у напрямку пана Ва.

17. 10 липня 2002 року першому заявнику було пред'явлено обвинувачення у вчиненні злочинів, пов'язаних із нападами, про що зазначено у [додатку](#), зокрема у вчиненні декількох убивств.

18. Під час допиту, що проводився у той самий день, заявник відмовився від усіх своїх попередніх показань, стверджуючи, що він надав їх під фізичним і психологічним тиском.

19. Того ж дня слідчий призначив заявнику захисника, встановивши, що останній має представляти заявника у зв'язку з обвинуваченням у вчиненні вбивства, але заявник не має можливості самостійно найняти захисника.

20. 11 липня 2002 року заявник зустрівся із захисником.

2. Другий заявник

21. У серпні та грудні 2000 року другого заявника допитали як свідка щодо вбивств, вчинених на території Луганської та Донецької областей. Він пояснив, що нічого не знав про жоден із цих злочинів і не брав у них участі, але підтвердив, що був знайомий із А.Б., мав конфлікт з одним із потерпілих, а також, що в ніч убивства другий заявник позичив потерпілим свій вантажний автомобіль.

22. 14 жовтня 2001 року другого заявника було затримано. Того ж дня його допитали у присутності адвоката, найнятого його дружиною. Він зізнався в участі у розбійних нападах на пана та пані Ва. і пана А.І., а також описав активну участь у них першого заявника. Зокрема, він стверджував, що перший заявник відвіз А.С., озброєного пістолетом, на місце вбивства пана А.І. ([епізод 5](#)).

23. 07 листопада 2001 року другого заявника було допитано у присутності його адвоката щодо обставин розбійних нападів, вчинених на території Автономної Республіки Крим (далі - АР Крим) ([епізод 7](#)), також він взяв участь у відтворенні обстановки та обставин подій. Він пояснив власну роль та роль п. Закшевського у нападі, стверджуючи, що він (заявник) прибув на місце вчинення злочину на мотоциклі разом із п. Закшевським. Останній підійшов до автомобіля заявника, після чого другий заявник почув постріли. Потім другий заявник здійснив постріл у землю біля ніг пана Р.М., одного з потерпілих, щоб налякати його.

24. Після цього другий заявник зізнався також в участі у декількох інших нападах. У ході слідства він відмовився від цих показань.

3. Показання співобвинувачених та інших свідків під час досудового розслідування

25. 11 листопада 2001 року п. Закшевський здався працівникам міліції та надав показання, що другий заявник та А.Б. розповіли йому, що у 2000 році вони вчинили вбивство в Донецькій області, і в той же час йому стало відомо, що перший заявник та А.Б. вчинили вбивство у Луганській області. Він також описав два напади у м. Торецьку, напади на торговців взуттям, вчинені поблизу м. Харкова, і напад, вчинений в АР Крим ([епізоди 3, 6 та 7](#)). Наступного дня він підтвердив ці показання (див. вищенаведене [рішення у справі Закшевського](#) (Zakshevskiy), пп. 10 та 11). Зокрема, надаючи пояснення щодо нападу на торговців взуттям, він стверджував, що заявники переслідували потерпілих на автомобілі, у той час як п. Закшевський, І.К. та ще один член банди чекали в автомобілі «Опель-Вектра» у посадці, розташованій біля траси. Отримавши виклик по телефону, п. Закшевський та І.К., одягнуті у форму працівників ДАІ, зупинили одну за одною дві групи потерпілих: спочатку мініфургон «Газель», а потім «Мерседес». Погрожуючи потерпілим пістолетами, вони

відігнали їхні автомобілі до лісопосадки, що знаходилася неподалік. Після цього приїхали заявники та перевантажили крадені взуття та гроші до свого автомобіля.

26. 12 та 13 жовтня 2001 року пан Г.Г. у присутності захисника надав слідчим органам показання, звинувативши заявників у нападах, вчинених у Харківській області.

27. 28 березня, 23 квітня та 10 липня 2002 року С.С. допитали у присутності захисника. Він пояснив, що на місці вчинення вбивства у Луганській області перебував в автомобілі «БМВ» червоного кольору і бачив, як А.Б. та перший заявник вчинили цей злочин. Він також стверджував, що допомагав А.Б. і його «знайомому» вивезти два пістолети за межі АР Крим.

28. Після затримання на території Білорусі у грудні 2001 року І.К. було екстрадовано до України. 20 березня 2002 року він, заперечуючи у присутності захисника будь-яку активну участь у вчиненні злочинів, стверджував, що бачив, як А.Б. і перший заявник вчинили вбивство на території Луганської області, а також був свідком участі заявників у нападі на торговців взуттям, вчиненому поблизу м. Харкова.

29. На останньому етапі досудового розслідування співобвинувачені заявників відмовилися від своїх показань, стверджуючи, що вони були надані під фізичним і психологічним тиском.

30. У ході досудового розслідування деякі потерпілі та інші свідки надали свідчення, використані у подальшому для засудження заявників. У заявників не було можливості допитати цих потерпілих і свідків на відповідному етапі провадження чи пізніше. Зміст їхніх свідчень, викладений у рішенні суду першої інстанції, наведено у [додатку](#).

С. Судовий розгляд справи

31. Справа щодо заявників та співобвинувачених, п. Закшевського, С.С. та І.К., розглядалася апеляційним судом Донецької області як судом першої інстанції (далі - суд першої інстанції).

32. 14 лютого 2005 року суд першої інстанції вказав, що деякі потерпілі та інші свідки не з'явилися у судові засідання, та зобов'язав органи внутрішніх справ здійснити привід пана та пані Ва., пана В.К., пана Р.К. і Р.М. до суду ([епізоди](#) 4, 6 та 7 відповідно). 17 березня 2005 року суд першої інстанції зобов'язав органи внутрішніх справ здійснити привід пана Г.С. та пана Н.К., свідків вбивства у Луганській області, до суду 06 квітня 2005 року.

33. 06 квітня 2005 року Н.К. з'явився у судові засідання. Однак засідання було оголошено закритим у зв'язку з хворобою одного із суддів. Головуючий суддя запитав свідка щодо його участі у наступному судовому засіданні. Свідок відповів, що хоче підтвердити показання, надані ним під час досудового розслідування, та мав лише сумнів щодо марки автомобіля закордонного виробництва, який він бачив у ніч вбивства, оскільки не був спеціалістом. Він просив не викликати його знову, посилаючись на своє скрутне матеріальне становище та значну відстань від свого місця проживання до суду.

34. У наступному засіданні суд зачитав протоколи працівників міліції про неможливість застосування приводу В.К., Р.К. і Р.М. до суду у зв'язку з тим, що вони не проживали за вказаними ними адресами, а встановити їх місцезнаходження неможливо. Суд також зачитав свідоцтво про смерть Г.С. та заяви Н.К., О.Ва. та С.Ва. про неможливість їхньої участі у судовому засіданні.

35. Після цього суд вислухав думки сторін про допустимість оголошення неможливості застосування приводу зазначених свідків у судові засідання та зачитування їхніх показань. Захисники заявників не заперечували, хоча підсудні наполягали на допиті свідків.

36. Суд постановив ухвалу про неможливість застосування приводу свідків у судові засідання та перейшов до зачитування їхніх показань, наданих під час досудового розслідування.

D. Рішення суду першої інстанції

37. 06 жовтня 2005 року суд першої інстанції ухвалив рішення. Він визнав заявників винними у вчиненні бандитизму, розбою та інших злочинів, пов'язаних з незаконним заволодінням транспортним засобом, умисним вбивством з обтяжуючими обставинами і замаху на вбивство з обтяжуючими обставинами. Суд першої інстанції виправдав заявників щодо декількох епізодів розбою за відсутності доказів. Суд першої інстанції призначив їм покарання у виді позбавлення волі на різні строки за вчинення інших злочинів, не пов'язаних із убивством. За обвинувачення у вчиненні вбивства суд першої інстанції призначив покарання у виді довічного позбавлення волі, що також було остаточним вироком щодо обох заявників.

38. Конкретні злочини, за вчинення яких заявників було визнано винними, та основні докази, на які посилався суд під час ухвалення вироку, наведені у [додатку](#).

39. Десять сторінок рішення суду першої інстанції були присвячені вирішенню питання щодо допустимості показань підсудних, наданих під час досудового розслідування, як доказів, незважаючи на те, що підсудні відмовились від них. Дійшовши висновку щодо їхньої допустимості, суд першої інстанції посилався, зокрема, на додаткові докази, такі як висновки судово-медичної експертизи, а також судово-балістичної експертизи вогнепальної зброї, яку використовували під час вчинення злочинів (див. [додаток](#)).

40. Інші чотири сторінки рішення були присвячені вирішенню питання щодо застосування примусу до підсудних під час надання ними показань у ході досудового розслідування. Відхиляючи це твердження, суд зазначив, зокрема, таке; (i) показання другого заявника були надані ним у присутності адвоката, найнятого його дружиною; (ii) підсудні змінили свої показання у ході розслідування, щоб зменшити власну роль у вчиненні злочинів та ступінь своєї вини, що не відповідає твердженням, що їх показання були отримані із застосуванням примусу органів влади; (iii) відеозаписи допиту другого заявника та відтворення обстановки і обставин вчинення злочину за участі другого заявника та п. Закшевського свідчать, що його показання були надані добровільно; (iv) з огляду на результати двох розслідувань, які проводилися прокуратурою, щодо тверджень підсудного про застосування неправомірного тиску та про жорстоке поводження, які проводилися прокуратурою, в ухвалі суду першої інстанції не було встановлено доказів відповідних тверджень, що також відповідало висновкам суду.

41. У зв'язку з твердженнями заявників щодо різних процесуальних порушень, зокрема, стверджуваного порушення їхнього права на правову допомогу під час досудового розслідування, суд першої інстанції зазначив, що всі докази, отримані з порушенням норм [Кримінально-процесуального кодексу України](#), були вилучені з матеріалів справи, а інші докази були отримані відповідно до вимог цього Кодексу.

E. Підготовка до подання апеляційної скарги та апеляційне провадження

42. Після закінчення розгляду справи у суді першої інстанції перший заявник почав ознайомлюватися з матеріалами справи. 12 травня 2006 року він підписав заяву про закінчення ознайомлення з протоколами судових засідань. Після цього він вивчав матеріали справи щонайменше п'ять днів до 02 серпня 2006 року.

43. У різні дати заявники подали апеляційні скарги та доповнення до цих скарг щодо їхнього вироку, стверджуючи, зокрема, що суд першої інстанції визнав їх винними за відсутності достатніх доказів, а вирок ґрунтувався на показаннях, отриманих у ході досудового розслідування із застосуванням примусу, а не на їхніх свідченнях у суді. Вони також стверджували, що їхнє право на правову допомогу було порушено у різний спосіб.

44. У своїй апеляційній скарзі перший заявник зазначив зокрема, що під час досудового розслідування свідки Г.С. і Н.К. впізнали на фото А.Б. як особу, яку вони бачили у формі працівника ДАІ на трасі, місці вбивства, вчиненого у Луганській області. Він також

стверджував, що пан та пані Ва., відповідно до наданих під час досудового розслідування показань, описали зовнішність нападників, але цей опис не відповідав його зовнішності.

45. Другий заявник стверджував, зокрема, що відповідно до показань, наданих під час досудового розслідування, Р.М. стверджував, що чітко пам'ятав нападників та зміг би розпізнати їхні обличчя та голоси, і за його описом було складено фоторобот. Проте, на думку другого заявника, фоторобот не був на нього схожий.

46. 19 жовтня 2006 року Верховний Суд України залишив скарги заявників без задоволення, а вирок суду першої інстанції - без змін. Він зазначив, серед іншого, що висновки суду першої інстанції про доведеність вини заявників підтверджувалися різними доказами, зокрема показаннями свідків Г.С. і Н.К., пана та пані Ва. і Р.М.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

47. Відповідне національне законодавство, яке регулює право на правову допомогу та виклик свідків, узагальнено в рішеннях у справах [«Яременко проти України»](#) (Yaremenko v. Ukraine), заява № 32092/02, пп. 45-47, від 12 червня 2008 року, та [«Карпюк та інші проти України»](#) (Karpyuk and Others v. Ukraine), заяви № 30582/04 та № 32152/04, пп. 77-80, від 06 жовтня 2015 року, відповідно.

48. Відповідні положення національного законодавства, які регулюють відновлення кримінального провадження, можна знайти в рішенні у справі [«Закшевський проти України»](#) (Zakshevskiy), вищенаведене, пп. 50 та 51.

ПРАВО

I. ОБ'ЄДНАННЯ ЗАЯВ

49. Суд вважає, що відповідно до [пункту 1](#) правила 42 Регламенту Суду заяви мають бути об'єднані в одне провадження з огляду на спільність їхнього фактичного та юридичного підґрунтя.

II. СТВЕРДЖУВАНІ ПОРУШЕННЯ [СТАТТІ 6](#) КОНВЕНЦІЇ

50. Заявники скаржилися на різні порушення [статті 6](#) Конвенції, відповідні пункти якої передбачають таке:

«1. Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення

...

3. Кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має щонайменше такі права:

...

(b) мати час і можливості, необхідні для підготовки свого захисту;

(c) захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або - за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника - одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя;

(d) допитувати свідків обвинувачення або вимагати, щоб їх допитали, а також вимагати виклику й допиту свідків захисту на тих самих умовах, що й свідків обвинувачення;

...».

A. Стверджувані порушення [пункту 1](#) та [підпункту «b» пункту 3](#) статті 6 Конвенції

51. Перший заявник стверджував, що після того, як він ознайомився з протоколом судового засідання, йому не було надано достатньо часу для ознайомлення з іншими матеріалами справи для підготовки апеляційної скарги. Уряд спростував цю скаргу.

52. Суд зазначає, що немає підстав вважати, що у першого заявника не було достатньо часу або необхідних можливостей для ознайомлення з матеріалами справи до розгляду його скарги судом. Заявник стверджував, що у нього була можливість ознайомитися з протоколом судового засідання у повному обсязі (див. [п. 42](#) вище). Заявник не вказав, які конкретно документи, крім протоколу судового засідання, були додані до матеріалів справи під час судового розгляду, і які з них, як він вважав, були йому необхідні для ознайомлення. Він також не пояснив, навіщо йому необхідно було знову ознайомлюватися з матеріалами справи, з якими він вже ознайомлювався до розгляду справи по суті.

53. Отже, ця скарга є явно необґрунтованою і має бути відхилена відповідно до [підпункту «а» пункту 3](#) та [пункту 4](#) статті 35 Конвенції.

В. Стверджувані порушення [пункту 1](#) та [підпункту «с» пункту 3](#) статті 6 Конвенції щодо першого заявника

1. Твердження сторін

54. Перший заявник стверджував, що відповідно до національного законодавства заяви про відмову від захисника, які, як стверджувалося, 04 та 11 лютого 2002 року він підписав із застосуванням до нього примусу, не можна приймати щодо [епізодів](#), за які заявника було визнано винним у вчиненні вбивства. Він стверджував, що слідчий штучно замінив первинну кваліфікацію злочинів, вчинених за цими епізодами, менш тяжким злочином - розбоєм, щоб обійти гарантії прав осіб, які надаються підозрюванним у вчиненні вбивства. Захисника мало бути призначено 11 лютого 2002 року, до першого допиту заявника, а отже всі наступні допити до 11 липня 2002 року, коли він вперше мав побачення з захисником, проводилися із порушенням [статті 6](#) Конвенції. Навіть після призначення йому захисника участь у справі адвокатів, які надавали безоплатну правову допомогу, була нерегулярною. Також заявнику не була надана правова допомога під час провадження у Верховному Суді України.

55. Уряд зазначив, що заявник відмовився від свого права на правову допомогу, і його відмови від захисника були прийняті, оскільки на відповідній стадії досудового розслідування заявника не обвинувачували у вчиненні вбивства. Як тільки заявникові пред'явили таке обвинувачення, йому одразу призначили захисника. У заявника була можливість подати скарги до суду першої інстанції та Верховного Суду України, які, у свою чергу, розглянули його скарги та відхилили у зв'язку з необґрунтованістю. Вину заявника було доведено низкою доказів, а не тільки його показаннями.

2. Оцінка Суду

(а) Прийнятність

56. Суд зазначає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у розумінні [підпункту «а» пункту 3](#) статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вона не є неприйнятною з будь-яких інших підстав. Отже, вона має бути визнана прийнятною.

(b) Суть

(і) Загальні принципи

57. [Пункт 1](#) статті 6 Конвенції, як правило, вимагає надання доступу до захисника з першого допиту підозрюваного працівниками міліції, за винятком випадків, коли за конкретних обставин відповідної справи продемонстровано, що існують вагомі підстави для обмеження такого права. Навіть якщо вагомі підстави можуть у виняткових випадках виправдовувати відмову у доступі до захисника, таке обмеження, незалежно від його підстав, не повинно невинуватити порушувати права обвинуваченого за [статтею 6](#) Конвенції. Право на захист, як таке, буде в принципі непоправно порушено, якщо інкримінуючі показання,

отримані від особи під час допиту правоохоронними органами за відсутності захисника, використовуватимуться з метою її засудження (див. рішення від 27 листопада 2008 року у справі «Сальдуз проти Туреччини» (Salduz v. Turkey) [ВП], заява № 36391/02, п. 55, від 27 листопада 2008 року).

58. Викладений у вищезгаданому рішенні у справі Сальдуза (Salduz) метод оцінки відповідності обмеження доступу до адвоката праву на справедливий суд складається з двох стадій. На першій стадії Суд має оцінити існування вагомих підстав для такого обмеження. На другому - він має оцінити розмір шкоди, яку було завдано праву на захисту справі обмеженням, що розглядається. Тобто Суд має дослідити вплив обмеження на загальну справедливість провадження та вирішити, чи було провадження справедливим в цілому (див. рішення у справі «Ібрагім та інші проти Сполученого Королівства» (Ibrahim and Others v. the United Kingdom), [ВП], №№ 50541/08, 50571/08, 50573/08 і 40351/09, п. 257, від 13 вересня 2016 року).

59. Щодо першої стадії, то критерій вагомих підстав є жорстким: беручи до уваги фундаментальний характер і важливість доступу до захисту на початкових етапах провадження, особливо під час першого допиту підозрюваного, обмеження доступу до захисника дозволяється лише за виняткових обставин, має носити тимчасовий характер та ґрунтуватися на оцінці конкретних обставин певної справи. Під час оцінки наявності вагомих підстав важливою є наявність відповідних положень національного законодавства, на яких ґрунтувалося обмеження доступу до захисника, а також належним чином визначених законом меж і суті будь-яких обмежень доступу до захисника, яких мають дотримуватися органи досудового розслідування та суд під час ухвалення відповідних рішень (там само, п. 258).

60. Якщо наявність вагомих підстав встановлено, необхідно провести комплексну оцінку провадження з метою визначення його «справедливості» відповідно до цілей [пункту 1](#) статті 6 Конвенції (там само, п. 264).

61. Якщо наявність вагомих підстав не встановлено, Суд має з особливою ретельністю оцінити справедливість такого обмеження. Нездатність держави-відповідача навести вагомі підстави, є важливим аргументом оцінювання загальної справедливості судового розгляду, і може стати підставою для констатації порушення положень [пункту 1](#) та [підпункту «с»](#) [пункту 3](#) статті 6 Конвенції. Тягар доказування належить Уряду держави-відповідача, який зобов'язаний переконливо довести, що за виняткових та конкретних обставин загальну справедливість судового розгляду не було неоправно порушено обмеженням доступу до правової допомоги (там само, п. 265).

62. Під час комплексного дослідження провадження з метою оцінки впливу процесуальних недоліків на справедливість кримінального провадження в цілому необхідно брати до уваги наступний невичерпний перелік критеріїв з практики Суду:

(а) Особливо вразливе становище заявника, наприклад через його вік або психічний стан.

(б) Нормативно-правові акти, якими регулюється порядок здійснення досудового розслідування та допустимість доказів під час їх оцінки судом, а також дотримання положень зазначених нормативно-правових актів; у випадку застосування положення про недопустимість доказів, отриманих незаконним шляхом, скоріш за все провадження не буде справедливим в цілому.

(с) Наявність у заявника можливості оскаржити допустимість доказу або заперечувати його використання.

(д) Якість доказу, та чи не викликали обставини, за яких було отримано такий доказ, сумнівів у його допустимості та достовірності, з урахуванням ступеню та характеру застосування будь-якого примусу.

(e) Якщо доказ було отримано незаконним шляхом або незаконність, що розглядається, була спричинена порушенням іншої статті [Конвенції](#) - характер констатованого порушення.

(f) Якщо йдеться про показання - суть показань, та чи відмовився від них заявник або змінив їх у встановленому законом порядку.

(g) Спосіб використання доказу, а також, зокрема, чи став доказ невід'ємною або значною частиною доказової бази, на якій ґрунтувався обвинувальний вирок, а також сила інших доказів у справі.

(h) Чи була вина визнана професійними суддями або присяжними засідателями, а в останньому випадку - зміст будь-яких настанов присяжним засідателям.

(i) Ступінь громадського інтересу у розслідуванні та покаранні окремого злочину, який розглядається.

(j) Інші відповідні процесуальні гарантії, що передбачені національним законодавством та адміністративною практикою (там само, п. 274).

63. Ані буква, ані дух [статті 6](#) Конвенції не перешкоджають особі добровільно відмовитися вголос або за мовчазною згодою від права на гарантії справедливого судового розгляду. Проте для того, щоб відмова від цього права була визнана дієвою щодо цілей Конвенції, вона має надаватися у недвозначний спосіб та супроводжуватися хоча б мінімальними гарантіями, співмірними її значущості. Крім того, вона не повинна суперечити будь-якому важливому суспільному інтересу (див. рішення у справі «Сейдовіч проти Італії» (Sejdovic v. Italy) [ВП], заява № 56581/00, п. 86, ECHR 2006-II). Для того, щоб відмова була дієвою, має бути доведено, що заявник міг у розумних межах передбачити наслідки своєї поведінки (див., mutatis mutandis, рішення у справі «Ідалов проти Росії» (Idalov v. Russia) [ВП], заява № 56581/00, п. 86, ECHR 2006-II). Право на захисника є основоположним серед тих прав, які складають поняття справедливого суду, та забезпечує ефективність решти гарантій, встановлених статтею 6 Конвенції, а також вимагає особливого захисту норми «свідомої та розумної відмови», встановленої практикою Суду (див. рішення у справі «Дворські проти Хорватії» (Dvorski v. Croatia) [ВП], № 25703/11, п.101, ECHR 2015).

(ii) Застосування наведених вище принципів у цій справі

(α) Питання відмови від захисника

64. Суд зауважує, що під час досудового розслідування у період до 11 липня 2002 року, коли заявник не отримував правову допомогу, його допитували та залучали до участі у відтворенні обстановки та обставин вчинення злочинів, за які його було визнано винним, та які згодом національний суд кваліфікував як розбій, незаконне заволодіння транспортним засобом, замах на вбивство з обтяжуючими обставинами і умисне вбивство з обтяжуючими обставинами.

65. 04 та 11 лютого 2002 року заявник підписав заяви про відмову від захисника.

66. Щодо обвинувачень у вчиненні інших злочинів, не пов'язаних з вбивством, не вбачається ознак того, що зазначена відмова була недійсною. Заявник мав добре розуміти значення такої відмови, беручи до уваги те, що він був колишнім працівником міліції (див. рішення у справі «Паскал проти України» (Paskal v. Ukraine), заява № 24652/04, пп. 77 та 78, від 15 вересня 2011 року). Отже, Суд доходить висновку, що відмова від захисника під час допитів і надання показань щодо вчинених злочинів, не пов'язаних із вбивством, була власним вибором заявника. Таким чином, органи державної влади не можуть нести відповідальність за наслідки, які мала ця відмова під час засудження заявника (див. вищенаведене [рішення у справі Закшевський](#) (Zakshevskiy), п. 113).

67. Проте, Суд не може дійти аналогічного висновку щодо права першого заявника на захист у контексті обвинувачень щодо вчинення ним вбивства з огляду на таке.

68. 11 лютого 2002 року заявник був допитаний та надав показання, в яких він вказав на свою другорядну роль у нападах на пана та пані Ва., а також пана А.І. Він також підтвердив власну участь у нападі на пана та пані Ва. у ході відтворення обстановки і обставин події 01 липня 2002 року. Крім того, 03 квітня 2002 року, за відсутності захисника, його допитали щодо вбивства у Луганській області, і, заперечуючи власну участь, заявник стверджував, що А.Б. зізнався йому, що саме він вчинив цей злочин.

69. На момент надання цих показань йому було офіційно повідомлено про підозру лише у вчиненні розбою, незважаючи на те, що епізод у Луганській області і напад на А.І. з самого початку були кваліфіковані як вбивства (див. епізоди 2 та 5 у [додатку](#)). Проте після цього йому було пред'явлено обвинувачення у вчиненні замаху на умисне вбивство з обтяжуючими обставинами та розбійного нападу на пана та пані Ва., а також у вчиненні умисного вбивства з обтяжуючими обставинами та розбійного нападу на пана А.І., і вчинення умисного вбивства з обтяжуючими обставинами у Луганській області.

70. Обвинувачення у вчиненні вбивства та замаху на вбивство потенційно передбачає покарання у виді довічного позбавлення волі. Ураховуючи, що національне законодавство забороняє відмови від права на отримання правової допомоги особам, обвинуваченим у вчиненні таких злочинів, для того, щоб оцінити дієвість відмов заявника, Суд має визначити вплив показань, наданих заявником у той період часу, на визнання його винним у вчиненні зазначених злочинів.

71. Визнаючи заявника винним у вчиненні різних злочинів, зокрема, замаху на умисне вбивство у поєднанні з нападом на пана та пані Ва., суд першої інстанції посилається безпосередньо на показання першого заявника щодо цього нападу, надані під час відтворення обстановки та обставин події 01 липня 2002 року. Національні суди не посилалися безпосередньо на будь-які показання заявника, надані щодо нападу на пана А.І., але вони також прямо не відхиляли ці докази (див. рішення у справі «Хайров проти України» (Khayrov v. Ukraine), заява № 19157/06, п. 78, від 15 листопада 2012 року). У цих показаннях заявник підтвердив свою участь у нападі, хоча він заперечував власну роль у вчиненні насильства, що спричинило смерть потерпілого. Отже, не можна виключати, що його попередні показання могли підірвати його подальший захист щодо обвинувачення у вчиненні вбивства.

72. Суд доходить висновку, що не можна виключати вплив показань, наданих заявником після відмови від правової допомоги, на визнання його винним у вчиненні вбивства, поєднаного з нападами на пана та пані Ва. і пана А.І., яке карається довічним позбавленням волі.

73. Відповідно до усталеної практики з цього питання у численних справах проти України Суд доходить висновку, що, беручи до уваги первинну кваліфікацію кримінальних обвинувачень, які було пред'явлено заявнику на початковому етапі розслідування, заявник відмовився від захисника, не усвідомлюючи всіх юридично значимих обставин. Відповідно ці відмови не супроводжувалися мінімальними гарантіями, співмірними з важливістю таких відмов (див., наприклад, рішення «[Леонід Лазаренко проти України](#)» (Leonid Lazarenko v. Ukraine), № 22313/04, пп. 54 та 56, від 28 жовтня 2010 року). З цього приводу Суд нагадує, що у справі «[Балицький проти України](#)» (Balitskiy v. Ukraine), заява № 12793/03, від 3 листопада 2011 року, він констатував проблему, яка постійно виникає у справах щодо України, та полягає у помилковій кваліфікації вбивств на початковому етапі досудового розслідування, що вимагає обов'язкового надання правової допомоги, ніж менш тяжкі злочини, у зв'язку з чим заявники позбавляються належної правової допомоги (там само, пп. 50 та 52).

74. Таким чином, відмови заявника не можна вважати дієвими з огляду на його засудження у зв'язку з нападами на пана та пані Ва. і пана А.І.

75. Повертаючись до вбивства, вчиненого у Луганській області, Суд зауважує, що 03 квітня 2002 року заявника допитали щодо цього злочину як свідка, а не як підозрюваного чи

обвинуваченого. Проте його відмови від 04 та 11 лютого 2002 року стосувалися його прав як підозрюваного та обвинуваченого, крім того, на момент їх підписання йому офіційно було повідомлено лише про підозру у вчиненні розбою. Отже, Суд доходить висновку, що не можна вважати, що заявник недвозначно відмовився від захисника під час допиту 03 квітня 2002 року щодо вбивства у Луганській області.

(β) Наявність вагомих підстав для обмеження доступу до захисника

76. З огляду на те, що дієвої відмови від права на захисника у зв'язку з трьома вищезгаданими епізодами не було, постає питання, чи була відсутність захисника виправдана вагомими підставами. Відповідно до фактів справи Суд не вбачає таких підстав.

77. Отже, Суд має з особливою ретельністю визначити, чи підірвала відсутність захисника справедливність провадження (див. вищенаведене рішення у справі Ібрагім та інші (Ibrahim and Others), п. 265). Крім того, Уряд зобов'язаний переконливо довести, що за виняткових та конкретних обставин справи справедливість судового розгляду в цілому не було непоправно порушено (там само).

(γ) Загальна справедливість провадження

78. Оцінюючи загальну справедливість, Суд керується відповідними критеріями (див. рішення у справі Ібрагім (Ibrahim) п. 62 вище) з огляду на доцільність щодо обставин цієї справи.

79. Ураховуючи ці критерії, Суд перш за все наводить перелік аргументів на користь справедливості провадження: (i) становище заявника не було особливо вразливим; (ii) якість доказів - у розпорядженні Суду немає доказів застосування будь-якого примусу (див., зокрема, [п. 138](#) нижче); (iii) докази у справі оцінювалися професійними суддями; та (iv) суспільний інтерес в розслідуванні злочинів, які інкримінуються заявнику - умисні вбивства з обтяжуючими обставинами, вчинені бандою - досить значний.

80. Проте інші фактори свідчать на користь висновку, що справедливість провадження було непоправно порушено.

81. Хоча органи державної влади формально дотрималися положень національного законодавства, які на той момент регулювали доступ до захисника під час досудового розслідування, спосіб застосування цих норм сам по собі був проявом практики, яку Суд визнав такою, що суперечить [Конвенції](#) (див. [п. 73](#) вище). Крім того, формальна відповідність фактично визначила на практиці здатність заявника оскаржити використання доказів, отриманих від нього за відсутності захисника, оскільки національні суди вважали її достатньою для того, щоб дійти висновку про додержання норм національного законодавства (див. [п. 41](#) вище).

82. Щодо використання доказу, як Суд уже констатував (див. [п. 71](#) вище), національні суди безпосередньо посилалися на показання заявника, у яких він підтверджував участь у нападі на пана та пані Ва., і принаймні не відхиляли аналогічні показання щодо нападу на А.І.

83. Щодо вбивства у Луганській області, 03 квітня 2002 року та впродовж усього провадження заявник наполегливо заперечував будь-яку участь у його вчиненні (див. [п. 44](#) вище). Проте під час першого допиту у вказану дату він стверджував, що вбивство було вчинено А.Б., і Суд не може залишити поза увагою той факт, що позицію, якої заявник дотримувався і під час судового розгляду, було використано судом першої інстанції як частину доказів вини заявника та інших підсудних у вчиненні цього злочину для їхнього засудження (див. епізод 2 у [додатку](#)). Слід звернути увагу, що, надавши такі показання на початкових етапах провадження за відсутності захисника, перший заявник, можливо, вважав, що зміна показань під час судового розгляду може зашкодити його інтересам. Відповідно ці заяви на початкових етапах провадження могли підірвати його захист щодо епізоду в цілому.

84. Ймовірно, такі первинні зізнання сформували підхід органів державної влади до розслідування, а отже, склали значну частину доказової бази проти заявника. Незважаючи на незначну роль кожного з них окремо у засудженні заявника, їхній сукупний результат підірвав загальний захист проти обвинувачень щодо вбивства у Луганській області та нападів на пана і пані Ва., а також А.І. (епізоди 2, 4 та 5 у [додатку](#)).

85. Дійсно, обсяг інших доказів вини заявника був значним. Проте, Суд має враховувати власний висновок, викладений нижче, що деякі докази щодо участі заявника в епізоді, вчиненому в Луганській області, та нападі на пана і пані Ва., були отримані з порушенням прав заявника, гарантованих [пунктом 1](#) і [підпунктом «d» пункту 3](#) статті 6 Конвенції (див. [пп. 113](#) та [126](#) нижче).

86. Суд доходить висновку, що Уряд не зміг переконливо довести, що за виняткових та конкретних обставин справи загальну справедливість судового розгляду за цими обвинуваченнями не було непоправно порушено у зв'язку з обмеженням заявника в отриманні правової допомоги на стадії досудового розслідування.

87. Вищенаведені висновки є достатніми, щоб Суд дійшов висновку, що у цій справі було порушення [пункту 1](#) та [підпункту «с»](#) пункту 3 статті 6 Конвенції щодо першого заявника.

88. З огляду на цей висновок Суд не вважає за необхідне розглядати питання, чи було порушено право першого заявника на правову допомогу на інших етапах провадження (див., наприклад, рішення у справі «Хайров проти України» (Khayrov v. Ukraine), заява № 19157/06, п. 79, від 15 листопада 2012 року).

С. Стверджуване порушення [пункту 1](#) та [підпункту «d»](#) пункту 3 статті 6 Конвенції

1. Твердження сторін

(а) Відмова викликати свідків нападу на А.І.

89. Другий заявник скаржився, що відповідних нестановлених свідків нападу на А.І. ([епізод 5](#)) не було викликано у судове засідання.

90. Уряд стверджував, що заявник ніколи не вказував на таких свідків.

(б) Допустимість показань, наданих під час досудового розслідування, свідками, які не з'явилися у судове засідання

91. Заявники стверджували, що їхні права за [пунктом 1](#) та [підпунктом «d» пункту 3](#) статті 6 Конвенції були порушені у зв'язку допустимістю національними судами неперевіраних показань свідків О.Ва., С.Ва., В.К., Р.К. та Р.М., а також тих, які мали відношення до справи першого заявника - Г.С. і Н.К. Хоча адвокати заявників не подали заперечення проти зачитування письмових показань цих свідків у судовому засіданні, самі заявники протестували проти цього, а отже, не відмовилися від своїх прав щодо цих свідків.

92. Уряд стверджував, що жоден із зазначених свідків під час досудового розслідування прямо не вказував на заявників як суб'єктів вчинення вказаних злочинів, а тому їхні показання не були вирішальними під час засудження заявників. Уряд також наголосив, що адвокати заявників не заперечували проти зачитування у судовому засіданні цих письмових показань, наданих під час досудового розслідування.

2. Оцінка Суду

(а) Прийнятність

(i) Відмова викликати свідків нападу на А.І.

93. Суд зауважує, що другий заявник як під час розгляду справи національними судами, так і під час провадження у Суді, не вказав, які саме свідки могли свідчити щодо обставин нападу на пана А.І., але які не були викликані у судове засідання.

94. Отже, ця скарга є явно необґрунтованою та має бути відхилена відповідно до [підпункту «а» пункту 3](#) та [пункту 4](#) статті 35 Конвенції.

(ii) *Допустимість показань, наданих під час досудового розслідування свідками, які не з'явилися у судові засідання*

95. Суд вважає, що інші скарги заявників за [пунктом 1](#) та [підпунктом «d» пункту 3](#) статті 6 Конвенції не є явно необґрунтованими у розумінні підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вони не є явно неприйнятними з будь-яких інших підстав. Отже, вони мають бути визнані прийнятними.

(b) Суть

(i) Загальні принципи

96. Суд нагадує, що [підпункт «d» пункту 3](#) статті 6 Конвенції є втіленням принципу, згідно з яким до засудження обвинуваченого всі докази мають бути пред'явлені за його присутності у відкритому судовому засіданні для забезпечення змагальності процесу (див. рішення у справі «Шачашвілі проти Німеччини» (Schatschaschwili v. Germany) [GC], заява № 9154/10, п. 103, ECHR 2015).

97. Принципи, які мають застосовуватися у випадках, коли свідки обвинувачення не з'являються у судові засідання, і надані ними раніше показання визнаються допустимими як докази, були узагальнені та уточнені в рішенні у справі «Аль-Хавайя й Тахірі проти Сполученого Королівства» (Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom) ([ВП], заяви №№ 26766/05 та 22228/06, ECHR 2011) та підтверджуються у вищенаведеному рішенні у справі Шачашвілі (Schatschaschwili). Відповідно до принципів, встановлених у цьому рішенні, необхідно провести триетапний аналіз відповідності положенням [пункту 1](#) і [підпункту «d» пункту 3](#) статті 6 Конвенції провадження, в якому показання свідка, який не був присутнім та допитаним у судовому засіданні, були визнані допустимими як докази (там само, п. 152). Суд повинен розглянути:

(i) чи були достатні підстави неявки свідка та, відповідно, допустимості неперевірених показань свідка, який не з'явився у судові засідання, як доказу (там само, пп. 119-125);

(ii) чи були докази, отримані від свідка, який не з'явився у судові засідання, єдиною та вирішальною підставою для засудження підсудного (там само, пп. 119 і 126-147); та

(iii) чи мали місце достатні урівноважуючі фактори, зокрема надійні процесуальні гарантії, здатні компенсувати недоліки, з якими зіткнулася сторона захисту у зв'язку з допустимістю неперевірених доказів, і забезпечити загальну справедливість судового розгляду (там само, п. 147).

98. Навіть за відсутності достатніх підстав неявки свідка у судові засідання Суд все одно має з'ясувати, чи були показання свідка єдиним або вирішальним доказом для засудження заявника, та чи були наявні достатні урівноважуючі фактори, здатні забезпечити справедливую належну та чітку оцінку достовірності такого доказу (див. вищенаведене рішення у справі Шачашвілі (Schatschaschwili), п. 113).

99. Оскільки завданням Суду є встановлення, чи було провадження справедливим в цілому, Суд має пересвідчитися в наявності достатніх урівноважуючих факторів не лише у справах, в яких докази, отримані від свідка, який не з'явився у судові засідання, були єдиною або вирішальною підставою для засудження заявника. Це також необхідно зробити і в тих випадках, коли, проаналізувавши оцінку національними судами щодо значущості доказів, Суд не може однозначно встановити, чи були відповідні докази єдиною або вирішальною підставою, однак Суд задоволений, що ці докази є достатньо вагомими, а визнання їх допустимості може стати перешкодою для сторони захисту (там само, п. 116).

100. Щодо триетапного аналізу, запропонованого в рішенні у справі «Аль-Хавайя й Тахірі проти Сполученого Королівства» (Al-Khawaja), Суд дійшов висновку, що з огляду на

те, що всі три етапи аналізу взаємопов'язані та усі разом використовуються для встановлення, чи було кримінальне провадження у цій справі справедливим в цілому, виявляється доречним проаналізувати відповідні етапи у різній послідовності, зокрема якщо один із таких підходів дасть змогу чітко визначитися щодо справедливості провадження або навпаки (там само, п. 118).

(ii) Застосування вищенаведених принципів у справі

(α) Розгляд справи щодо всіх свідків, які не з'явилися у судове засідання

101. Суд з самого початку зауважує, що хоча адвокати заявників не заперечували оголошення у судовому засіданні показань свідків, наданих під час досудового розслідування, самі заявники були проти. Суд зазначає, що суд першої інстанції вислухав позицію заявників окремо, незалежно від їхніх професійних консультантів (див. [п. 35](#) вище). Відповідно Суд вважає, що заявників не можна вважати такими, що відмовилися від своїх прав щодо допиту цих свідків через позицію їхніх адвокатів.

102. Крім того, застосовуючи гнучкий підхід до триетапного аналізу, сформульований в рішенні у справі Аль Хавайя (Al-Khawaja), ухвалений у вищенаведеному рішенні у справі Шачашвілі (Schatschaschwili) (п. 118), Суд зазначає, по-перше, що він не вбачає у цьому провадженні жодних урівноважуючих факторів, окрім (i) наявності та вагомості обвинувальних доказів та (ii) можливості, якою скористалися заявники під час провадження у національному суді, викласти власну версію подій та поставити під сумнів достовірність показань свідків, які не з'явилися у судове засідання, та вказати на непослідовність або неузгодженість їхніх показань (див. аналіз цих можливих урівноважуючих факторів у вищенаведеному рішенні у справі Шачашвілі (Schatschaschwili), пп. 126-130).

Щодо першого з цих урівноважуючих факторів Суд вважає за можливе розглядати його разом із тісно пов'язаним питанням: чи були показання зазначеної групи свідків єдиними або вирішальними. Щодо другого фактору Суд зауважує, що Верховний Суд жодним чином не надав оцінку окремим аргументам заявників, що містилися у їхніх касаційних скаргах та вказували на суперечності у показаннях, наданих декількома свідками під час досудового розслідування (див. [пп. 44-46](#)). З огляду на відсутність обґрунтування щодо заперечень заявників Суд не вважає, що сам факт надання заявникам можливості порушити ці питання міг би бути належним урівноважуючим фактором, здатним компенсувати недоліки, з якими зіткнулася сторона захисту у зв'язку з допустимістю як доказів неперевіраних свідчень свідків, які не з'явилися у судове засідання (див., для порівняння, рішення у справі «Трампевські проти колишньої Югославської Республіки Македонія» (Trampevski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia), заява № 4570/07, п. 49, від 10 липня 2012 року, та рішення у справі «Ріагі проти Бельгії» (Riahi v. Belgium), заява № 65400/10, п. 41, від 14 червня 2016 року).

103. Щодо другого урівноважуючого фактору Суд зауважує, що показання свідків, які не з'явилися у судове засідання, не були єдиним доказом вини заявників за жодним із обвинувачень щодо епізодів, що розглядаються. Національні суди не були в змозі чітко вказати, чи вважали вони ці показання «вирішальними», тобто такими, що визначили результат розгляду цієї справи (там само, п. 123). За Судом залишається вирішення питання щодо кожної групи свідків та, за необхідності, кожного заявника окремо.

(β) Свідки Г.С. та Н.К. (епізод 2 у [додатку](#))

- Чи були достатні підстави неявки свідків у судове засідання

104. Свідок Г.С. помер до проведення судового засідання. Отже, суд першої інстанції мав достатні підстави для визнання допустимими показань цього свідка, наданих під час досудового розслідування, як доказів (див. вищенаведене рішення у справі Аль-Хавайя (Al-Khawaja), пп. 121 та 153).

105. Однак, як вбачається, єдиною підставою неможливості допиту Н.К. у судовому засіданні було його небажання двічі їхати з місця свого проживання, вочевидь з іншої області, до місця проведення судового засідання (див. [п. 33](#)). Тобто його скарги на скрутне матеріальне становище, яке унеможливило здійснення поїздок, судом не перевірялися, інакше кажучи, видається, що суд першої інстанції не розглянув належним чином причини небажання свідка з'явитися у судовому засіданні (там само, п. 122) та не вжив заходів для забезпечення його присутності. За цих обставин Суд доходить висновку, що у Н.К. були відсутні достатні підстави неявки у судове засідання.

106. Суд нагадує, що хоча відсутність достатніх підстав неявки свідка не може само по собі однозначно свідчити про несправедливість судового розгляду, це дуже важливий фактор, який слід брати до уваги під час оцінки справедливості судового розгляду в цілому, та який може стати підставою для визнання порушення [пункту 1](#) та [підпункту «д» пункту 3](#) статті 6 Конвенції. Суд також керуватиметься цим положенням під час розгляду питання допустимості як доказів показань інших свідків, які не з'явилися у судове засідання.

- Чи були показання свідків єдиною та вирішальною підставою для засудження

107. Суд зазначає, що Г.С. і Н.К. не були свідками самого вбивства. Проте вони були єдиними незалежними свідками подій, пов'язаних із вбивством у Луганській області, та які стверджували, що бачили особу у формі працівника ДАІ і його автомобіль поблизу місця вчинення злочину (див. епізод 2 у [додатку](#)). У своєму вироку суд першої інстанції дійшов висновку, що цією особою був перший заявник, чия роль, на думку суду, полягала у тому, щоб під виглядом працівника ДАІ зупинити автомобіль потерпілого. Згідно з висновками національних судів після того, як автомобіль був зупинений у такий спосіб, А.Б. та перший заявник розстріляли осіб, які знаходилися у ньому. Суд бере до уваги те, що у касаційній скарзі (див. [п. 44](#) вище) заявник стверджував - і це твердження не було спростоване судом, - що в ході досудового розслідування Г.С. і Н.К. за фотографіями впізнали не першого заявника, а А.Б., якого вони бачили у формі працівника ДАІ на місці вчинення злочину. Проте національні суди у подальшому ніколи не посилалися та не покладалися на ці показання свідків.

108. За цих обставин Суд переконаний, що показання цих свідків були вирішальними щодо результату розгляду справи в частині вчинення вбивства у Луганській області, а отже у цьому контексті були «вирішальними».

- Чи були достатніми урівноважуючі фактори, здатні компенсувати перешкоди, з якими зіткнулася сторона захисту, та оцінка справедливості провадження в цілому

109. Суд зазначає, що була значна кількість інших доказів для визнання першого заявника винним у вчиненні вбивства в Луганській області. Проте вбачається, що основним елементом таких обвинувальних доказів були показання, надані іншими підсудними під час досудового розслідування, від яких вони відмовилися, але які суд першої інстанції вважав такими, що підтверджуються показаннями, отриманими від Г.С. і Н.К. під час досудового розслідування (див. епізод 2 у [додатку](#)).

110. Тобто суд першої інстанції посилався на показання свідків, які не з'явилися у судове засідання, відхиляючи відмову інших підсудних від показань, наданих ними під час досудового розслідування, і в той же час використав показання останніх для підтвердження неперевіраних показань свідків. Таким чином, наявність та вагомість інших доказів обвинувачення з огляду на їхній «загальний» характер не були достатнім урівноважуючим фактором, здатним компенсувати перешкоди, з якими зіткнулася сторона захисту.

111. З огляду на цей висновок та беручи до уваги відсутність достатніх підстав для відмови у допиті Н.К. і відсутність будь-яких процесуальних засобів компенсації цих перешкод, Суд доходить висновку, що допустимість показань Г.С. та Н.К., наданих під час досудового розслідування як доказів щодо обвинувачення першого заявника, підірвали справедливість провадження щодо нього у зв'язку із вбивством у Луганській області.

112. Наявність достатніх підстав неявки Г.С. у судове засідання не змінює цей висновок, зокрема, через те, що двоє свідків надали аналогічні показання щодо тих самих обставин, і проведення перехресного допиту з одним із них, Н.К., якого по суті можна було викликати в судове засідання, могло усунути будь-які перешкоди, створені визнанням допустимими показань померлого свідка Г.С. як доказів.

- Висновок

113. Отже, було порушення [пункту 1](#) та [підпункту «d» пункту 3](#) статті 6 Конвенції щодо першого заявника у зв'язку з допустимістю неперевіраних свідчень Г.С. та Н.К. як доказів.

(у) Свідки О.Ва., С.Ва, В.К., Р.К. і Р.М. (епізоди 4, 6 і 7 у [додатку](#))

- Чи були достатні підстави неявки свідків

114. Щодо О.Ва. та С.Ва. (див. епізод 4 у [додатку](#)) Суд зауважує, що суд першої інстанції використав як доказову базу для ухвалення вироку показання, надані цими свідками під час досудового розслідування, посилаючись на лист, який вони надіслали до суду, та в якому заявляли про неможливість з'явитися у судове засідання. Однак ці свідки не зазначили жодних конкретних причин неявки у судове засідання (див. [п. 34](#) вище). Згідно з поясненнями заявника, які не спростовані Урядом, жодну конкретну причину неявки свідків так і не було вказано.

115. Щодо В.К., Р.К. і Р.М. (див. епізоди 6 і 7 у [додатку](#)) Суд зауважив, що суд першої інстанції неодноразово викликав їх у судове засідання та застосував до них привід через органи внутрішніх справ. Проте незрозуміло, яких саме заходів було вжито працівниками міліції для встановлення місцезнаходження цих свідків, окрім встановлення, що вони не проживали за вказаними адресами. Відсутні будь-які свідчення щодо проведення судом першої інстанції перевірки, чи були вжиті працівниками міліції заходи для встановлення іншої адреси проживання свідків, або з метою з'ясування обставин їхньої відсутності за вказаними адресами, зокрема, чи були свідки відсутні постійно або тимчасово (див. рішення у справі «Габріелян проти Вірменії» (Gabrielyan v. Armenia), заява № 8088/05, п. 82, від 10 квітня 2012 року),

116. Також варто зазначити, що суд першої інстанції належним чином не розглянув причини неявки кожного свідка або не врахував конкретну ситуацію кожної особи (див. вищенаведене рішення у справі Шачашвілі (Schatschaschwili), п. 122) та замість цього ухвалив загальне рішення щодо них усіх (див. [п. 34](#) вище).

117. Відповідно Суд доходить висновку, що у цій справі не була доведена наявність достатніх підстав неявки у судове засідання О.Ва., С.Ва., В.К., Р.К. і Р.М.

- Чи були свідчення свідків єдиною та вирішальною підставою для засудження

118. Суд зауважує, що свідки, про яких йде мова, які одночасно є потерпілими, були єдиними очевидцями відповідних нападів, окрім підсудних (див., для порівняння, вищенаведене рішення у справі Шачашвілі (Schatschaschwili), п. 35).

119. Щодо О.Ва. та С.Ва. Суд зауважує, що хоча вина заявників у вчиненні на них нападів підтверджувалася також і зізнанням другого заявника, отриманим під час досудового розслідування, у подальшому останній від нього відмовився. Інші докази у цій справі були виключно непрямими. За цих обставин Суд вважає, що показання О.Ва. та С.Ва., ймовірно, були визначальними для вирішення справи щодо цього кримінального епізоду, а отже, як видається, були «вирішальними».

120. Щодо В.К. і Р.К. Суд зауважує, що основним джерелом інформації про роль заявників у нападах на них та двох інших торговців взуттям були показання інших підсудних. Ні у показаннях свідків, які не з'явилися у судове засідання, ні у матеріалах справи фактично немає відомостей, які б вказували, що потерпілі мали будь-який контакт із

заявниками або знали про їхню роль у вчиненні злочину (див., зокрема, [п. 25](#) вище та епізод 6 [додатку](#)). Отже, Суд переконаний, що показання В.К. і Р.К. не були вирішальними для засудження та достатньо вагомими, щоб стати на перешкоді захисту.

121. Щодо показань Р.М. Суд зауважує, що відповідно до висновків національних судів лише другий заявник безпосередньо брав участь у нападі на Р.М. і його охоронця (див. епізод 7 у [додатку](#)). Відповідно до висновків національних судів перший заявник відіграв роль лише під час підготовки до цього нападу. Немає жодних відомостей, що Р.М. мав контакт із першим заявником або знав про його участь у нападі. Отже, Суд переконаний, що показання Р.М. не були ні вирішальними для засудження першого заявника, ні досить вагомими, щоб стати на перешкоді захисту.

122. Щодо ролі показань Р.М. у засудженні другого заявника Суд зауважує, що Р.М. був єдиним очевидцем, який вижив після нападу, та надав показання, на які посилалися національні суди. Вони дійшли висновку, що саме другий заявник вистрілив у Р.М. Хоча була ціла низка непрямих доказів, які вказували на участь у нападі другого заявника, єдиним іншим доказом, який безпосередньо вказував на застосування ним смертоносного насилля, було його власне зізнання, надане під час досудового розслідування, від якого він відмовився у судовому засіданні, та зізнання, надані п. Закшевським під час досудового розслідування, деякі з яких були отримані з порушенням його права на правову допомогу (див. вищенаведене [рішення у справі Закшевського](#) (Zakshevsiiy), пп. 119-123). Крім того, згідно з незаперечними показаннями другого заявника Р.М. під час допитів, які проводилися в ході досудового розслідування, стверджував, що він чітко пам'ятав нападників і зможе впізнати їхні обличчя та голоси (див. [п. 45](#) вище). За цих обставин, хоча Суд не може точно встановити, чи були показання Р.М. вирішальними для засудження другого заявника, Суд переконаний, що ці показання були достатньо вагомим доказом, і визнання їх допустимими стало на перешкоді його захисту.

- Чи були достатні урівноважуючі фактори, здатні компенсувати перешкоди, з якими зіткнулася сторона захисту, та оцінка справедливості провадження в цілому

123. З міркувань, викладених у параграфах 119 і 122 вище, Суд вважає, що інші підтверджуючі докази не були достатньо вагомими для того, щоб становити достатній, урівноважуючий фактор, здатний компенсувати перешкоди, з якими зіткнулася сторона захисту у зв'язку з допустимістю показань, наданих О.Ва. та С.Ва. під час досудового розслідування, як доказів, а також показань Р.М. щодо другого заявника.

124. Відповідно Суд доходить висновку, що з огляду на факти справи не було встановлено достатніх підстав неявки цих свідків (див. [п. 106](#) вище), а також відсутність процесуальних засобів компенсації перешкод, з якими зіткнулася сторона захисту, та врахування їхніх неперевіраних свідчень під час ухвалення вироку щодо заявників підірвало справедливість провадження щодо участі заявників у відповідних нападах.

125. На відміну від висновків Суду у параграфах 120 та 121, що показання В.К. і Р.К. не були «вирішальними» чи «достатньо вагомими» для засудження заявників, та з огляду на те, що показання Р.М. не були ні «вирішальними», ні «достатньо вагомими» для ухвалення вироку щодо першого заявника, немає необхідності розглядати наявність урівноважуючих факторів у таких випадках (див. вищенаведене рішення у справі Шачашвілі (Schatschaschwili), п. 116). З огляду на обмежений вплив таких неперевіраних свідчень визнання їх допустимими не могло підірвати справедливість провадження в цілому щодо зазначених епізодів. Проте Суд зауважує, що у будь-якому випадку свідчення інших осіб, торговців взуттям Л.К. та А.М., які були потерпілими (див. епізод 6 у [додатку](#)), стали таким урівноважуючим фактором, оскільки були досить схожі із показаннями відсутніх потерпілих щодо цих двох, тісно пов'язаних між собою нападів (там само, п. 128). Крім того, вирок щодо першого заявника за участь у нападі на Р.М. базувався на низці доказів, які також були тим відповідним урівноважуючим фактором.

- Висновок

126. Отже, Суд доходить висновку, що:

(і) було порушення [пункту 1](#) та [підпункту «д» пункту 3](#) статті 6 Конвенції щодо заявників у зв'язку з допустимістю неперевіраних свідчень О.Ва. та С.Ва. як доказів, а також щодо другого заявника у зв'язку з допустимістю неперевіраних свідчень Р.М. як доказів;

(іі) не було порушення [пункту 1](#) та [підпункту «д» пункту 3](#) статті 6 Конвенції щодо першого заявника у зв'язку з допустимістю неперевіраних свідчень Р.М. як доказів, а також щодо обох заявників у зв'язку з допустимістю неперевіраних свідчень В.К. та Р.К. як доказів.

D. Стверджуване порушення [пункту 1](#) статті 6 Конвенції у зв'язку з посиланням національних судів на зізнання, отримане під час досудового розслідування, для ухвалення вироку

127. Заявники стверджували, що було порушення [пункту 1](#) статті 6 Конвенції, оскільки національні суди врахували їхні та інших підсудних зізнавальні показання, отримані під час досудового розслідування, але не надали вагомості твердженням, що ці показання були отримані внаслідок застосування жорстокого поводження у порушення їхнього права не свідчити проти себе.

128. Уряд стверджував, що твердження підсудних про жорстоке поводження були розглянуті та відхилені у зв'язку з необґрунтованістю. Окрім зізнавальних показань, наданих під час досудового розслідування, визнання їхньої вини підтверджувалося іншими переконливими доказами. Суд першої інстанції детально обґрунтував підстави відхилення тверджень підсудних, що їхні зізнання були надані під примусом, та використання як доказової бази саме цих показань, отриманих під час досудового розслідування, а не показань підсудних у судовому засіданні. Ці висновки Верховний Суд України залишив без змін.

129. Суд враховує свої висновки, зазначені вище, що були численні порушення [пунктів 1 та 3](#) статті 6 Конвенції під час провадження щодо заявників, зокрема, у зв'язку із наданням першим заявником інкримінуючих показань за відсутності захисника. Необхідно з'ясувати, чи були небезпідставними скарги заявників, що допустимість їхніх зізнавальних показань, отриманих під час досудового розслідування, як доказів становило додаткове порушення їхнього права на справедливий судовий розгляд на тій підставі, що ці зізнавальні показання були отримані із застосуванням примусу.

130. Суд зауважує, що твердження заявників про жорстоке поводження не підтверджувалися жодними доказами, та відхиляє цю скаргу (див. [п. 138](#) нижче). Він також відхилив і скаргу іншого підсудного на жорстоке поводження (див. вищенаведене [рішення у справі Закшевський](#) (Zakshevskiy), пп. 126 і 129). Аналогічні твердження заявників щодо інших підсудних також є необґрунтованими. Вбачається, що жоден з інших підсудних не подав скаргу до Суду.

131. Крім того, допустимість та достовірність зізнавальних показань, наданих заявниками та іншими підозрюваними, були перевірені у змагальному процесі. Заявники мали можливість оскаржити використання своїх власних показань та показань інших підсудних під час судового розгляду. Суд першої інстанції досить обачно поставився до зізнавальних показань заявників. Зокрема, суд ретельно перевіряв і відхилив твердження заявників, що зазначені показання були отримані із застосуванням примусу, а отже, були недостовірними (див. [пп. 39 і 40](#) вище). Крім того, він детально виклав свої міркування щодо достовірності показань підсудних, отриманих під час досудового розслідування, а не у судовому засіданні. Вирок суду першої інстанції, зокрема і міркування останнього, було залишено Верховним Судом України без змін.

132. Суд доходить висновку, що заявники не надали жодних матеріалів чи аргументів, здатних переконати його дійти іншого висновку, ніж національні суди (див., *mutatis mutandis*,

рішення у справі «Латімер проти Сполученого Королівства» (Latimer v. the United Kingdom), заява № 12141/043, від 31 травня 2005 року).

133. Отже, ця скарга є явно необґрунтованою та має бути відхилена відповідно до [підпункту «а» пункту 3](#) і [пункту 4](#) статті 35 Конвенції.

Е. Стверджувані порушення [пункту 1](#) статті 6 Конвенції щодо тривалості провадження

134. Заявники скаржилися за [пунктом 1](#) статті 6 Конвенції на надмірну тривалість провадження у їхній справі. Уряд заперечував ці твердження.

135. Суд зауважує, що відхилив скаргу п. Закшевського на тривалість того самого провадження (див. вищенаведене [рішення у справі Закшевський](#) (Zakshevskiy), п. 126). Суд не вбачає підстав для іншого висновку щодо заявників. Ураховуючи всі обставини справи, Суд доходить висновку, що заявники не змогли довести, що тривалість провадження перевищувала «розумний строк».

136. Отже, ця скарга є явно необґрунтованою та має бути відхилена згідно з [підпунктом «а» пункту 3](#) і [пунктом 4](#) статті 35 Конвенції.

ІІІ. ІНШІ СТВЕРДЖУВАНІ ПОРУШЕННЯ [КОНВЕНЦІЇ](#)

137. Заявники також скаржилися за [статтею 3](#) Конвенції на те, що їх було піддано жорсткому поводженню для отримання зізнавальних показань. Крім того, посиляючись на [статтю 6](#) Конвенції, вони стверджували, що національний суд припустився помилки при оцінці доказів у справі, що призвело до їхнього засудження, незважаючи на їхню невинуватість, а також на упередженість національних судів. Перший заявник також скаржився за [підпунктом «с» пункту 1 статті 5](#) Конвенції, що його було незаконно затримано. Він також скаржився за [статтею 6](#) Конвенції на те, що суд першої інстанції не допитав інших невстановлених свідків обвинувачення та відмовився допитати свідків, про яких клопотав заявник. Перший заявник також посилався на [статтю 13](#) Конвенції. Крім того, другий заявник скаржився на свавільне ув'язнення у зв'язку з помилковим обвинуваченням та відсутність засобів юридичного захисту у його ситуації. Він посилався на [статті 1, 2, 5, 8, 13](#) та [17](#) Конвенції.

138. Уважно розглянувши твердження заявників з урахуванням усіх наявних у нього матеріалів та належності оскаржуваних питань до сфери його компетенції, Суд вважає, що вони не виявляють жодних ознак порушень прав і свобод, гарантованих Конвенцією. Отже, ці скарги є явно необґрунтованими та мають бути відхилені відповідно до [підпункту «а» пункту 3](#) і [пункту 4](#) статті 35 Конвенції.

ІV. ЗАСТОСУВАННЯ [СТАТТІ 41](#) КОНВЕНЦІЇ

139. [Статтею 41](#) Конвенції передбачено таке:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї, і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію.».

А. Шкода

140. Перший заявник вимагав 50000 євро, а другий заявник вимагав 200000 євро відшкодування моральної шкоди.

141. Уряд вважав ці вимоги необґрунтованими та надмірними.

142. Суд зауважує, що встановив у цій справі порушення [пункту 1](#) та [підпунктів «с»](#) і [«d» пункту 3](#) статті 6 Конвенції. Суд не може робити припущення щодо результату провадження у справі заявників (див. вищенаведене рішення у справі Ібрагім (Ibrahim), п. 315). Суд зазначає, що [стаття 445](#) Кримінального процесуального кодексу України та [стаття](#)

[10](#) Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» передбачають можливість відновлення провадження у справі (див. вищенаведене [рішення у справі Закшевський](#) (Zakshevskiy), пп. 50 та 51) та вважає, що встановлення порушень само по собі становить справедливую сатисфакцію (див. вищезазначене рішення у справах [Леонід Лазаренко](#) (Leonid Lazarenko), п. 65, і [Закшевський](#) (Zakshevskiy), п. 133).

В. Судові та інші витрати

143. Перший заявник також вимагав 2979,2 євро та другий заявник вимагав 2975,2 євро компенсації судових та інших витрат, понесених під час провадження у Суді, які мають бути сплачені безпосередньо на банківський рахунок п. Тарахкала.

144. Уряд зауважив, що заявники не надали відповідного документального підтвердження своїх вимог.

145. Відповідно до практики Суду заявник має право на компенсацію судових та інших витрат, лише якщо буде доведено, що такі витрати були фактичними і неминучими, а їхній розмір - обґрунтованим. У цій справі з огляду на наявні в нього документи та зазначені вище критерії Суд вважає за належне присудити суми у розмірі 2500 євро першому заявнику та 2300 євро другому заявнику компенсації витрат, понесених під час провадження у Суді. Ці суми мають бути перераховані безпосередньо на банківський рахунок адвоката, заявників п. Тарахкала.

С. Пеня

146. Суд вважає за належне призначити пеню, виходячи з розміру граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Вирішує* об'єднати заяви.

2. *Оголошує* прийнятними скарги першого заявника за [статтею 6](#) Конвенції щодо права на правову допомогу та скарги заявників за [статтею 6](#) Конвенції щодо право на допит свідка, а решту скарг заявників - неприйнятними.

3. *Постановляє*, що було порушення [підпункту «с» пункту 3](#) та [пункту 1](#) статті 6 Конвенції щодо першого заявника.

4. *Постановляє*, що було порушення [підпункту «d» пункту 3](#) та [пункту 1](#) статті 6 Конвенції щодо першого заявника у зв'язку з допустимістю неперевіраних свідчень Г.С. та Н.К. як доказів.

5. *Постановляє*, що було порушення [підпункту «d» пункту 3](#) та [пункту 1](#) статті 6 Конвенції щодо заявників у зв'язку з допустимістю неперевіраних свідчень О.Ва. та С.Ва. як доказів, та щодо другого заявника у зв'язку з допустимістю неперевіраних свідчень Р.М. як доказів.

6. *Постановляє*, що не було порушення [підпункту «d» пункту 3](#) та [пункту 1](#) статті 6 Конвенції щодо першого заявника у зв'язку з допустимістю неперевіраних свідчень Р.М. як доказів, та щодо заявників у зв'язку з допустимістю неперевіраних свідчень В.К. та Р.К. як доказів.

7. *Постановляє*, що встановлення порушення само по собі є достатньою справедливою сатисфакцією моральної шкоди, якої зазнали заявники.

8. *Постановляє*, що:

(а) упродовж трьох місяців з дати, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до [пункту 2](#) статті 44 Конвенції, держава-відповідач повинна сплатити першому

заявнику 2500 (дві тисячі п'ятсот) євро та другому заявнику 2300 (дві тисячі триста) євро компенсації судових та інших витрат, та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватись заявникам; ці суми мають бути конвертовані в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу та перераховані безпосередньо на рахунок представника заявників п. Тарахкала;

(b) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на вищезазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (simple interest) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, що діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

9. Відхиляє решту вимог заявників щодо справедливої сатисфакції.

Учинено англійською мовою та повідомлено письмово 10 листопада 2016 року відповідно до пунктів 2 та 3 [правила 77](#) Регламенту Суду.

Заступник Секретаря	Мілан БЛАШКО
Голова	Ангеліка НУССБЕРГЕР
Додаток	

ЗЛОЧИНИ, за вчинення яких були засуджені заявники

Номер і коротка назва епізоду. Основні факти. Показання свідків, слідства отримані під час досудового розслідування, за наявності	Кого з заявників та інших підсудних визнано винними, за вчинення яких злочинів, а також основні докази обвинувачення
Епізод 1. Вбивство у Донецькій області	Другий заявник: умисне вбивство при обтяжуючих обставинах
Факти: 03 квітня 2000 року у Донецькій області пана Д.З., який за твердженням заявників був лідером місцевої злочинної групи, було вбито пострілами з автомата системи Калашнікова АК-74 і пістолета системи Макарова.	Докази: (i) показання другого заявника в судовому засіданні, що він був жертвою рекету Д.З., але не був винний у вчиненні вбивства. Суд вважав, що це підтверджувало його зізнавальні показання, надані під час досудового розслідування; (ii) показання першого заявника у судовому засіданні, що А.Б. зізнався у вчиненні вбивства; (iii) зізнавальні показання, надані п. Закшевським під час досудового розслідування (див. п. 25 вище); (iv) гільза з місця злочину, яка була відстріляна з пістолета С.С.
Епізод 2. Вбивство в Луганській області	Обидва заявники, С.С. та І.К.: умисне вбивство з обтяжуючими обставинами

Факти: 04 серпня 2000 року пана Р.З., підприємця та, як стверджується, лідера злочинної групи, було вбито разом із чотирма особами з його оточення в автомобілі марки «Лада» (ВАЗ-2108) пострілами з автомата й пістолета у Луганській області. Того ж дня прокурором зазначеної області було порушено кримінальне провадження за фактом умисного вбивства з обтяжуючими обставинами. Під час ухвалення вироку щодо заявника суд першої інстанції дійшов висновку, що з метою сприяння у нападі перший заявник, одягнений у форму працівника ДАІ, зупинив автомобіль, а коли автомобіль зупинився, разом з А.Б. розстріляв потерпілих. Показання, які не були перевірені у судовому засіданні: Пан Г.С. і пан Н.К. стверджували, що того вечора, коли сталося вбивство у Луганській області, поблизу місця, де воно було вчинене, вони бачили чоловіка у камуфляжній формі з жезлом працівника ДАІ, якого судом першої інстанції було встановлено як першого заявника, та який стояв біля червоного автомобіля іноземного виробництва, що відповідно до висновків суду належав С.С. Г.С. зазначив, що автомобіль був схожий на «Опель-Омегу», але при пред'явленні йому каталогу автомобілів різних марок він прямо зазначив, що чим більше він дивиться, тим важче йому назвати, який конкретно автомобіль він бачив.	Докази: (і) показання першого заявника у судовому засіданні, згідно з якими А.Б. сказав йому, що вчинив убивство, оскільки потерпілий і члени його банди погрожували А.Б. та переслідували його сестру; (ii) зізнавальні показання С.С., отримані під час досудового розслідування, зокрема, що він виїхав на місце злочину автомобілем марки «БМВ» червоного кольору (див. п. 27 вище). На зауваження С.С. про розбіжність між його показаннями та показаннями Г.С. щодо марки автомобіля суд першої інстанції зазначив, що це не має значення, оскільки з протоколу допиту Г.С. вбачається, що він не міг точно розрізняти марки автомобілів іноземного виробництва. Суд також послався на показання С.С. у судовому засіданні, згідно з якими він був власником червоного автомобіля марки «БМВ»; (iii) показання, надані І.К. під час досудового розслідування (див. п. 28 вище), у яких він описав обставини злочину, зокрема те, що використовувався автомобіль, який належав С.С., а перший заявник був одягнений у форму працівника ДАІ. Беручи до уваги ці показання, суд зазначив, зокрема, що вони узгоджувалися з показаннями, наданими свідками Г.С. і Н.К. під час досудового розслідування. З точки зору суду ці показання підтверджували інші показання підсудних щодо червоного БМВ; (iv) показання, надані п. Закшевським під час досудового розслідування (див. п. 25 вище); (v) доказ того, що той самий пістолет, який належав С.С., було використано під час вбивств у Донецькій і Луганській областях; (vi) показання другого заявника у судовому засіданні, що у день вбивства потерпілі супроводжували вантажний автомобіль з металобрухтом, з чого, на думку суду, вбачалося, що підсудні мали змогу відслідкувати рух потерпілих.
Епізод 3. Два напади у м. Торецьку	Другий заявник, п. Закшевський і С.С.: розбій
Факти: 18 березня та 03 вересня 2001 року у м. Торецьку (на той час - м. Дзержинськ) Донецької області було вчинено два розбійні напади.	Докази: (і) зізнавальні показання, надані заявниками та іншими підсудними під час досудового розслідування; (ii) показання потерпілих у судовому засіданні, згідно з якими троє злочинців, двоє з яких були у масках, напали на них і заволоділи різним майном; (iii) майно, яким заволоділи нападники, зберігалось у С.С.

Епізод 4. Напад на пана та пані Ва. поблизу м. Харкова	Обидва заявники: розбій і замах на умисне вбивство з обтяжуючими обставинами
Факти: 24 травня 2001 року поблизу м. Харкова був учинений розбійний напад на пана О.Ва. та пані С.Ва., подружжя, яке займалося обміном валют. О.Ва. було завдано вогнепальне поранення кисті правої руки. Нападники заволоділи їхнім транспортним засобом. Наступного дня міліцією було порушено кримінальне провадження за фактом розбою. Після цього суд першої інстанції встановив, що напад був учинений заявниками, А.Б. і А.С. У ході нападу А.С. вистрілив у пана Ва. Показання, які не були перевірені у судовому засіданні: Пан та пані Ва. повідомили у своїх показаннях, що напад на них був здійснений трьома особами. Відповідно до показань, які взяв до уваги суд першої інстанції, не були встановлені особи нападників.	Докази: (i) зізнавальні показання, надані першим заявником у присутності захисника, підтверджені у ході відтворення обставин і обстановки події, та у подальшому у ході його допиту в присутності захисника; (ii) показання, надані паном і пані Ва. під час досудового розслідування. Суд першої інстанції дійшов висновку, що показання потерпілих щодо трьох нападників не суперечили висновку суду про те, що їх було четверо, оскільки нападники підбігли до потерпілих у різний час, а не всі разом; (iii) гільза з місця злочину, яка була відстріляна з пістолета С.С.; (iv) показання Г.Г., надані у присутності захисника (див. п. 26 вище).
Епізод 5. Напад та вбивство пана А.І. у м. Харкові	Обидва заявники: розбій та умисне вбивство з обтяжуючими обставинами
Факти: 02 червня 2001 року у м. Харкові було вчинено напад і вбивство пана А.І., який займався обміном валют і в ході цього нападу зазнав вогнепального поранення. Кримінальне провадження було відкрито відносно невизначеного кола осіб. 05 червня 2001 року потерпілий помер і злочин було перекваліфіковано на умисне вбивство з обтяжуючими обставинами.	Докази: (i) зізнавальні показання, надані другим заявником у присутності захисника; (ii) гільза з місця злочину, яка була відстріляна з пістолета С.С., що використовували під час нападу на пана та пані Ва; (iii) показання Г.Г., надані у присутності захисника (див. п. 26 вище).
Епізод 6. Два напади на торговців взуттям на трасі Харків - Дніпропетровськ -Сімферополь	Обидва заявники та всі інші підсудні: розбій
Факти: 17 липня 2001 року на трасі Харків - Дніпропетровськ - Сімферополь поблизу Харкова було вчинено два розбійні напади на дві групи осіб, які торгували взуттям: (i) пана Л.К. і пана А.М., які їхали на	Докази: (i) показання, надані п. Закшевським під час досудового розслідування (див. п. 25 вище); (ii) результати відтворення обстановки та обставин події за участі заявників; (iii) зізнавальні показання, надані другим заявником під час його допиту як обвинуваченого у присутності захисника; (iv) знайдені

мініфургоні марки «Газель», та пана В.К. і пана Р.К., які їхали на автомобілі марки «Мерседес». Чоловіки у формі працівників ДАІ зупинили автомобілі, заволоділи один за одним цими транспортними засобами, грошима та взуттям і залишили потерпілих на місці вчинення злочину. Показання, які не були перевірені у судовому засіданні: В.К. і Р.К., пояснили, що особи у формі працівників ДАІ та світловідбиваючих жилетах зупинили їхній автомобіль під виглядом перевірки документів, а після цього, погрожуючи вогнепальною зброєю, заволоділи їхнім майном.	у місці, вказаному С.С., світловідбиваючі жилети працівників ДАІ, що узгоджується з показаннями потерпілих про наявність цих предметів у нападників; (v) знайдене за місцем проживання С.С. взуття, марка якого співпадає з маркою взуття, яким заволоділи нападники, а також пояснення пані Н., дружини С.С., що вони з С.С. забрали це взуття у другого заявника; (vi) показання, надані Л.К. та А.М. у судовому засіданні. Вони пояснили, що їхній мініфургон зупинили три особи на автомобілі марки «Опель-Вектра», двоє з яких були у формі працівників ДАІ. Двоє нападників, Закшевський та І.К., направили на них пістолети, сіли до їхнього мініфургону та поїхали до лісопосадки, де потерпілих зв'язали клейкою стрічкою і кинули в кузов мініфургону. Через деякий час вони почули звук ще одного автомобіля, а потім, коли злочинці поїхали, вони побачили мікроавтобус марки «Мерседес» двох інших торговців взуттям (В.К. і Р.К.), на яких було вчинено напад у такий же спосіб, як і на Л.К. і Р.М.; (vii) показання, надані В.К. і Р.К. під час досудового розслідування, щодо нападу на їхній автомобіль марки «Мерседес», здійсненого у спосіб, аналогічний нападу на Л.К. і Р.К., яких вони побачили, звільнившись після того, як поїхали нападники; (viii) зізнавальні показання Г.Г. (див. п. 26 вище).
Епізод 7. Напад і умисне вбивство на території АРК	Обидва заявники, п. Закшевський та С.С.: розбій, замах на умисне вбивство з обтяжуючими обставинами та умисне вбивство з обтяжуючими обставинами
Факти: 09 серпня 2001 року у м. Євпаторії Автономної Республіки Крим було вчинено напад на власника пунктів обміну валют та його охоронця. Нападники прибули на місце вчинення злочину та покинули його на мотоциклі. Нападники заволоділи майном Р.М., а самому завдали вогнепальних поранень ноги й грудної клітини та вбили його охоронця. Того ж дня прокуратурою міста Євпаторії було відкрито кримінальне провадження за фактом розбою та умисного вбивства з обтяжуючими обставинами відносно невизначеного кола осіб. Показання, які не були перевірені у судовому засіданні: Р.М. надав показання щодо обставин нападу на нього. Він пояснив, що того ранку, коли стався напад, він вийшов із	Докази: (i) пояснення заявників у судовому засіданні, що у відповідний час вони їздили відпочивати до м. Євпаторії за запрошенням А.Б. і допомогли йому придбати мотоцикл; (ii) показання, надані першим заявником у судовому засіданні, що під час перебування разом із А.Б. у місті Москві останній повідомив йому, що навмисно запросив їх на відпочинок до м. Євпаторії, щоб відвести від себе підозру у вчиненні злочину, який він же і вчинив; (iii) зізнавальні показання, надані другим заявником під час досудового розслідування (див. п. 23 вище), підтверджені у ході відтворення обстановки та обставин події за участю п. Закшевського, у процесі якого застосовувалася відеозйомка. Шляхом перегляду цих відеозаписів у судовому засіданні встановлено, що підсудні добровільно та без будь-якого впливу пояснювали та показували свої дії, а також давали відповіді на запитання без підказок; (iv) зізнавальні показання, надані п. Закшевським під час досудового розслідування (див. п. 25 вище); (v) виявлення у місці, вказаному Чайковським, двох предметів циліндричної форми, які згідно з висновком судово-балістичної експертизи були глушителями звуку пострілу, що

автомобіля, а його охоронець знаходився в автомобілі. У цей момент під'їхав мотоцикл із «двома чоловіками». Один із них витяг з-за пояса пістолет, потерпілий присів і отримав два вогнепальні поранення. Потім один із нападників наказав охоронцю передати сумку з грошима.	використовувалися під час вчинення злочину; (vii) показання, надані під час досудового розслідування; (viii) показання пані Н., дружини С.С., що під час поїздки до Криму у час, коли було вчинено вбивство, вона бачила, як її чоловік зустрічався із заявниками, і вони передали йому два пістолети.
---	--

Публікації документа

- **Офіційний вісник України** від 16.06.2017 — 2017 р., № 47, стор. 224, стаття 1480